

گزارش حضور مار کبری در استان مازندران

تمامی مارهای کبری سمی و خطرناک بوده و در دو زیرخانواده مارهای کبری خشکی‌زی و مارهای کبری دریایی (مارهای دریایی) طبقه‌بندی می‌شوند. سه گونه مار کبری خشکی‌زی در ایران زندگی می‌کنند. (۱) گونه *Naja oxiana* (کفچه مار) که در نواحی شمال شرقی ایران پراکنش دارد، (۲) گونه *Walterinnesia morgani* (کبری زنگی) که در دامنه‌های غربی زاگرس و سواحل خلیج فارس زندگی می‌کند و (۳) گونه *Bungarus persicus* (کریک ایرانی) که به تازگی کشف و توصیف شده است و در استان سیستان و بلوچستان (جنوب شرقی ایران) پراکنش دارد.

همان‌طور که اشاره گردید، زیستگاه اصلی کفچه مار، رشته‌کوه‌های کپه داغ در استان خراسان می‌باشد، ولی در طی سال‌های گذشته شواهدی مبنی بر گسترش پراکنش این مار به استان‌های گلستان و سمنان به دست آمده است.

در تاریخ ۲۰ اردیبهشت ماه ۱۳۹۴، یک حلقه کفچه مار به طول ۱۲۰ سانتیمتر در یکی از منازل مسکونی شهرستان نکا، استان مازندران توسط مأمورین آتش‌نشانی صید و تحویل اداره کل حفاظت محیط زیست استان مازندران گردید. در وضعیت کنونی، دو فرضیه زیر مطرح است که نیاز به بررسی و مطالعات دقیق‌تر دارند:

(۱) گسترش پراکنش این گونه به سمت غرب و ورود به استان مازندران

(۲) جابه‌جایی توسط انسان و یا قاچاق

کفچه مار، به صلاحدید معاون محیط طبیعی آن اداره کل، به منظور بررسی‌های دقیق، به مدیر واحد دوزیست و خزنده‌شناسی گروه جانورشناسان فلات پارس امانت داده شد و اقدامات زیر به منظور بررسی وضعیت جسمانی و سلامتی نمونه صورت گرفت:

۱- بررسی ظاهری نمونه

۲- آزمایش توان خزیدن و شنا کردن

۳- آزمایش توان حمله و دفاع

۴- آزمون قدرت بینایی

۵- بررسی دهان و دندان‌های نیش

۶- تهیه نمونه بافت به منظور آزمایش و بررسی DNA

نتایج حاصل از بررسی‌های فوق به شرح ذیل می‌باشد:

در بررسی ظاهری نمونه، هیچ‌گونه پارازیت خارجی مشاهده نگردید، ولیکن در ناحیه ۱/۳ قدامی بدن، یک برجستگی مشخص و دردناک در ناحیه ستون مهره‌ها درست در مجاورت قلب جانور وجود داشت. به منظور بررسی ضایعه موردنظر با مشورت جناب دکتر اکرامی (دامپزشک) و مساعدت دکتر امید (دامپزشک) از ناحیه مذکور رادیوگرافی به عمل آمد و مشخص گردید که یک شکستگی واضح در ناحیه ستون مهره‌ها وجود دارد، ولی نشانه‌ای مبنی بر خونریزی داخلی و آسیب به قلب مشاهده نگردید. با بررسی توان خزیدن و شنا

کردن مشخص شد که خوشبختانه آسیبی به نخاع جانور وارد نشده است، با این وجود به دلیل درد در ناحیه ضایعه، حیوان حرکات مربوط به خزیدن، حمله و دفاع را به سختی انجام می‌داد. همچنین با بررسی میزان قدرت بینایی جانور مشخص شد که بینایی حیوان کاملاً سالم است و مار به درستی به حرکت محرک‌های فیزیکی به چپ و راست عکس‌العمل نشان می‌دهد. دندان‌های جانور نیز سالم بوده و تزریق زهر به طعمه نیز به خوبی صورت می‌گیرد.

اقدامات حفاظتی و مراقبتی

محل شکستگی به کمک یک لوله پلاستیکی سخت و محکم، در جای خود ثابت نگه داشته شد و به کمک یک پنس مناسب عمل غذادهی به حیوان انجام گرفت، سپس لوله پلاستیکی برداشته شد و مار به مدت سه هفته تحت نظر و مراقبت قرار گرفت، به نحوی که در طی این مدت، جانور درون یک تراریوم که به سیستم گرمایشی، تهویه مطبوع، دماسنج دیجیتال و ظرف مخصوص آب مجهز بود، قرار داده شد. همچنین با در نظر گرفتن احتمال پوست‌اندازی جانور، یک قطعه سنگ و دو قطعه چوب ضخیم در تراریوم قرار داده شد و میزان نوردهی نیز با توجه به ریتم شبانه‌روزی تنظیم گردید. سپس تراریوم به کمک کاغذ از بیرون پوشانده شد تا جانور در حین پیشرفت روند درمان از استرس کمتری برخوردار باشد و احیاناً خود را به شیشه تراریوم نکوبد.

در روز چهارم پس از غذادهی جانور اقدام به دفع مدفوع کرد، مدفوع حیوان ظاهری طبیعی داشت و نشانه خوبی از سالم بودن دستگاه گوارش جانور به دست داد. در انتهای هفته سوم، آزمون‌های مربوط به خزیدن، دفاع، حمله و بینایی دوباره انجام گرفت و مشخص گردید که محل شکستگی جوش خورده و با بهبود وضعیت جسمانی و کاهش چشمگیر درد، حرکات جانور با کیفیت بالا و تحت شرایط نرمال صورت می‌گیرد. همچنین مجدداً غذادهی به جانور صورت گرفت و حیوان از این حیث هیچ گونه مشکلی نداشت.

پس از اقدامات درمانی و بهبودی وضعیت جسمی جانور، آماده‌سازی نمونه جهت برگرداندن به زیستگاه طبیعی و اقدامات حفاظتی لازم در دستور کار قرار گرفت.

با بررسی شواهد موجود نمی‌توان به درستی مشخص ساخت که آیا نمونه توسط انسان جابه‌جا شده و یا به طور طبیعی دارای پراکنش گسترده‌تری است. بدین منظور نمونه بافت جانور (خون) گرفته شد و جهت بررسی DNA به بانک ژن سازمان حفاظت محیط زیست تحویل گردید. با این حال در شرایط کنونی، صرف‌نظر از دو فرضیه فوق‌الذکر نمی‌توان نمونه را در محلی که پیدا شده است، به دلیل فراهم نبودن شرایط زیستگاهی مناسب رها نمود. بنابراین با در نظر گرفتن احتمال مهاجرت نمونه، جانور به نزدیکترین زیستگاه واقع در پارک ملی گلستان منتقل و رهاسازی گردید.

نعیم مرادی

مدیر واحد دوزیست و خزنده‌شناسی